

RAMON LLULL AVUI

Hi intervenen: **Pere Segura,**
Joan García, Xavier Marín,
Francesc Torralba,
Francesc Garreta i
Amador Vega

Pere Segura: Voldríem encetar amb el que tant agradava a Ramon Llull i que ens han definit aquest matí en un moment de la xerrada i que no és sinó el diàleg, que és la recerca de sentit, *logos*, tot trobant-nos, oi? Per ajudar-nos en aquesta tasca, tenim amb nosaltres el que és cap d'estudis de la nostra càtedra Blanquerana, Francesc Torralba; permet-me que et presenti primer a tu, per ordre de prioritat d'edat, suposo. Als seus trenta anys és doctor en filosofia i teologia, és un estudiós de Kierkegaard, per exemple, alhora que també ho és d'aquestes coses tan importants com el misteri, l'eternitat, el sofriment, el silenci,... ens ajuda a meditar molt per dintre i per fora. No faig un currículum per definir premis, beques, congressos i publicacions de cada un dels que són a la taula, perquè acabaríem tard; m'ho dispensareu.

En el mateix ordre d'edat presento el professor Joan García Font. És un estudiós vocacional des de fa molts anys, tant en públic menjador -diríem- en aules, per exemple, dels amics de l'Índia, o en aules universitàries o en rebotigues de farmàcia, estudiant, amb altres, Hegel a fons durant temps llarg. És un estudiós de tots els temes humanístics relacionats amb el món de l'esperit, filòsof, estudiós de Sant Agustí, ha contribuït en diferents espais culturals del nostre país a aprofundir psicologia, simbologia i allò d'agermanar les cultures d'orient i d'occident.

Ara continuaré per la meua esquerra: el professor Francesc Garreta. Sabem que t'hem escoltat amb molt de gust moltes vegades. Llicenciat en filologia catalana, és un dels homes que ens recorda molt i molt que som d'aquest país, en aquesta casa i en altres bandes. És professor de la Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport i també professor de la Facultat de Ciències de la Comunicació.

El doctor Amador Vega, que és doctor en tots els sentits -doncs dispensava fer la tesi doctoral a la Universitat de Freiburg sobre Ramon Llull. És professor

de filosofia de les religions a la Universitat Pompeu Fabra i s'ha dedicat molt i molt a la mística medieval. És un professor que entusiasma als seus estudiants i té nombrosos estudis i publicacions. És una persona que sap aprofundir tant en la sèrietat com en el somriure i en la revolta intel·lectual quan cal. Li agrada molt, per exemple, anar més enllà de la ciència positiva i experimental només, veritat que sí?

Amador Vega: Ja ho veurem.

Perc Segura: Ja ho veurem. A la meua dreta hi ha el doctor Xavier Marín, estudiós del món africà; la seva tesi doctoral ja va ser: *Filosofia i etnofilosofia, possibilitats d'existència d'una filosofia africana*. Diplommat en teologia i llicenciat en ciències de la religió, és un investigador del Centre d'Estudis Africans i professor d'aquesta Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport i de la Facultat de Ciències de la Comunicació i també de la diplomatura de Relacions Laborals.

Aquestes són les persones que hem convidat a dialogar. Quan ja heu portat els seminaris d'aquestes jornades m'agradaria que cadascú, per començar, dediquéu uns minuts a alguna cosa que us sembli central del que heu estudiat o heu aportat i meditat a propòsit dels seminaris. En l'ordre en què he començat, Però, quina diferència hi ha -si ens ho vols dir-, Francesc Torralba, entre *ser un bada-badoc* i recuperar la capacitat de *meravellar-se* d'aquest món? O una *bleda assolellada*, que diuen a la Plana de Vic?

Francesc Torralba: Molt bé. Bé, jo, de fet, no sóc un lul·lista, ni de bon tros, però en aquestes jornades, el llibre que he estat presentant en algun dels seminaris és el *Llibre de les meravelles*. Dic això perquè segurament la majoria, davant d'aquesta pregunta, poden quedar-se sorpresos, però va lligat al fet que jo he exposat, per al màxim de participació possible, el *Llibre de les meravelles* i, aleshores, té més sentit poder respondre a la pregunta que em formulava el doctor Segura de la diferència al voltant de l'exercici de meravellar-se i el que no és un exercici, sinó una situació, digueu-ne, fins a cert punt, d'axídia o d'apatia o de simple indiferència respecte al món.

Jo crec que Ramon Llull parla de les meravelles d'aquest món -i en certa manera, tot el *Llibre de les meravelles* és un recorregut esglaonat per les diferents manifestacions de l'ésser, des del primer esglaó de, diguem-ne, la pedra, fins al darrer esglaó de Déu- quan entén aquestes meravelles. Per tant, com les diverses expressions de la bellesa natural, certament té un significat molt diferent al que pot desprendre's de la paraula *badoc* o de l'expressió *ser un badoc*. Per què? Perquè meravellar-se pròpiament és deixar-se extasiar pel món, deixar-se extasiar per la realitat circumdant; i deixar-se extasiar per la realitat circumdant significa deixar-se, d'alguna manera, interpel·lar per la pluralitat dels éssers de la realitat, que coneixem a través de les finestres que són els nostres sentits, i per a Ramon

Llull aquests sentits són els cinc famosos sentits externs del nostre cos, des de veure a olorar, a escoltar, al tacte i al gust. Per tant, pròpiament, *meravellar-se* és un exercici que demana, evidentment, dimensió contemplativa, la qual Llull concebia perfectament bé, encara que també era capaç d'integrar la dimensió activa, perquè va ser un home tremendament actiu en la Mediterrània del segle XIII. Per tant, jo crec que *meravellar-se* és deixar-se interpel·lar per la realitat, gaudir de la realitat, fruir de la realitat i, en certa manera, transcendir la realitat, en el benentès que la realitat en Llull és crear acció d'Ell; per tant, és manifestació d'Aquell que és la meravella en sentit ple. Mentre que l'altra expressió ser un badoc o, simplement, *quedar-se en una situació apàtica davant la realitat* és més aviat l'antítesi de l'exercici de meravellar-se.

Pere Segura: Doctor García Font. M'agradaria que ens diguéssiu alguna cosa, ja que heu dut *l'Arbre de filosofia d'amor*, sobre estimar; si estimar també va lligat a ponderar; apreciar, estimar, preu, en quant estimes això?; però en el sentit de valorar i relacionat amb el món dels valors, consideracions que em consta que heu volgut portar al seminari, referents al valor en el món d'avui i en Llull.

Joan García: Bé. Ramon Llull utilitza tots els elements que té al seu abast per tal d'assolir el seus objectius. El seu objectiu màxim és demostrar que l'Amat es pot aconseguir a través de qualsevulla dels camins que té a la seva mà. És un home que no rebutjarà cap sistema, cap mètode, per tal d'aconseguir la seva finalitat. Que a la Cort de França hi ha qüestions sobre amor? Ell utilitzarà les qüestions d'amor. Per tant, ell defineix la qüestió com una excitació de l'enteniment i per reposar en la veritat, i defineix també la qüestió d'amor, per tal que la voluntat pugui reposar en el Bé. Fixeu-vos, *reposar*: un home actiu, un home contradictori, un home problemàtic, un home apassionat vol, finalment, reposar; reposar en la benaurança. La benaurança és poder aconseguir el fruit de l'arbre d'amor, és a dir, reposar en Déu.

Ramon Llull ens descobreix, paral·lelament a la filosofia del saber, ens vol descobrir, la filosofia de *l'amància*, del fet d'estimar. I això ho relaciona amb el món dels valors; i el món dels valors ha tingut un cert moment dins la filosofia moderna amb el nom d'axiologia. I sembla ser que Max Scheller va ser el primer que va insistir en això dels valors com unes essències que es descobrien, no a través de la intel·ligència, sinó a través del sentiment. Per tant, el sentiment és un vehicle, per tal d'abastar, de capir els valors. I els valors són unes essències que estan per sobre de l'enteniment; no solament l'enteniment aconsegueix veritats, sinó que el sentiment aconsegueix valors. I fixeu-vos que en aquesta obra que he estat exposant aquests dies, *l'Arbre de filosofia d'amor*, en totes i cada una de les seves parts fa referència al valor. Aquí l'amic m'ha estat explicant que al Blanquerna ja surt un castell de valor, surt un joglar de valor, ... O sia, que la problemàtica del valor, és a dir, l'axiologia, el món dels sentiments, aquestes veritats que estan relacionades amb el sentiment, tot això és constant dins de la filoso-

fia, dins del quefer, dins de l'obra estranya, de follia -ell es presenta moltes vegades com a Ramon *el Foll-*, una follia, però una follia que estima. Recordem aquelles paraules de Sant Agustí, i Sant Agustí al *Gènesi* també té unes pàgines definitives sobre els valors. Aquesta intuïció d'uns valors essencials que són qualitats al cap i a la fi reflecteixen uns atributs divins: la bondat és un reflex de la *bonea* o bé la veritat o bé totes les qualitats que vulgueu descobrir en nosaltres de caire positiu d'alguna manera són valors. I Sant Agustí ja parla d'aquesta intuïció directa dels valors a través del sentiment i aquesta frase tremenda, extraordinària de Sant Agustí: "*Estima i fes el que vulguis*". Si ets de renyar, renya, però renya amb amor; si ets de cridar, crida, però crida amb amor; si ets de callar, calla, però calla amb amor. Llavors, quin amor? El meu amor és el meu pes, aquelles coses que jo estimo són aquelles coses que em constitueixen. Per tant, jo em defineixo -podríem atribuir-ho a Sant Agustí- a través de les coses que estimo. Digues-me què estimes i et diré cap a on vas. Més encara, et diré el que ets. Però, en última instància, Ramon Llull ens diu i ens recorda una i altra vegada que som allò que Ell és. És a dir, la nostra existència és un do de Déu, és la presència de Déu a través del temps, del qual nosaltres participem d'alguna manera. Llavors, és clar, és el més, és l'home al qual en un moment donat l'amor li produeix goig, però, alhora, li produeix també dolor i fins i tot ens confessa que no vol estimar tant; l'amor es converteix també en un pes. En fi, què voleu que us digui? Us diré que fins i tot es descobreixen coses extraordinàries. A través d'una sola obra, *l'Arbre de filosofia d'amor*, la qual he estat estudiant gràcies a vosaltres, he estat descobrint fins i tot un mètode de meditació. En realitat, el que està proposant Ramon Llull és un mètode, per tal que l'home no solament entri dintre de si mateix, sinó que descobreixi aquelles qualitats que estan dintre de si mateix, les quals són reflex de l'Amat. I aquí, escolteu-me, punt i final.

Pere Segura: Moltes gràcies.

Joan García: A vosaltres.

Pere Segura: Ja que heu esmentat Sant Agustí, m'atreviré a fer una cita; era Sant Agustí qui deia: "*Estàs fet per caminar vers Tu, Déu ("at te Deus")*" i el nostre cor estarà inquiet fins que descansi en Tu.

Joan García: A *Les confessions*.

Pere Segura: I dic també aquesta frase en honor d'Eusebi Colomer. Però Ramon Llull era un veritable inquiet, en el sentit que es bellugava molt, i va viatjar molt, per portar la gent cap a la conversió. I suposo que va conèixer el llenguatge dels israelites, els quals en una sola paraula diuen tres coses, el mateix que, per exemple, per a nosaltres *escoltar* no vol dir només parar l'oïda, sinó *fer cas* -dues coses en una sola paraula-, l'israelita diu que Déu -i ho diu amb una sola paraula- crea, estima i em coneix, les tres coses en una; i suposo que els àrabs també en sabien,

d'això, i suposo que el doctor Amador Vega, estudiós de les religions, ens en podria dir algunes coses: En el món, avui, quina importància i significat té trobar la unitat del religiós? Hi afegiria una petita addenda: és que algú fa una mena de religió de la negació o del desconeixement de la religió? Què ens en pot dir?

Amador Vega: Els àrabs..., no els àrabs, sinó els musulmans, també tenen una forma per parlar de Déu, per parlar, paradoxalment, del Déu trinitari. Llull, quan parla de la doctrina dels superlatius, és a dir, d'aquesta triple forma de fer servir la divinitat com una arrel, ho treu de la llengua àrab. Per tant, els àrabs també tenen una forma significativa de parlar de les manifestacions de Déu, allò que els cristians en deien antigament [*compòstasis o absones*]. Però bé, anant a la teva pregunta, jo diria que el que és més interessant de Llull, a mi em sembla -tot parlant del *Llibre del gentil i dels tres savis* -que és el llibre del qual jo m'he ocupat i que tracta de tot això que se'n diu el diàleg de religions- és la concepció de la religió de Llull. Perquè Llull, almenys durant els primers anys, és a dir, durant el que es concix com la primera etapa, és veritat que escriu unes obres d'allò que se'n diu polèmica apològica, és a dir, per convèncer els infidels. Però a mi no em sembla que al *Llibre del gentil*, és a dir, a les primeres obres, el primer impuls de Llull sigui anar a convèncer els infidels.

La idea de *gentil* que té Llull és molt diferent de la idea de *gentil* que té Sant Tomàs o la idea de *gentil* que té Ramon Martí o Raimon de Penyafort. Una cosa que va acomplexar sempre Llull és que no va tenir mai una formació acadèmica. Quan Llull va tenir la primera visió va voler confirmar amb els estudis, per tant, a través de la raó, aquelles visions, diguem-ne místiques, que havia tingut. I per això va anar a visitar Raimon de Penyafort, perquè ell volia anar a estudiar en el que era en aquell moment la universitat més prestigiosa de l'occident medieval, és a dir, París, La Sorbona. I Sant Raimon de Penyafort li va dir: "*No vagis a París, torna a Mallorca*". A Mallorca no hi havia cap universitat; sabem avui que els llibres que va poder llegir Llull a la seva època no passaven de ser, doncs, alguns breus manuals d'Escolàstica molt primerenca. És a dir, que Llull va tenir una formació -i això és el que em sembla més important i em sembla important dir-ho en una universitat- no acadèmica. Tenim un buit de deu anys en la biografia, la *Vita Coetanea*, durant deu anys no sabem que va fer Llull.

Llull va aprendre l'àrab, probablement ja el sabia més o menys, és a dir, l'àrab -jo els ho deia aquests dies als que han participat al meu seminari- era, pels que vivien a Mallorca al final del segle XIII, una llengua de comunicació, també entre cristians, també entre jueus (no oblidem que el sul-la calibun, que era un corrent de filosofia neoplatònica que va arribar a les illes, era molt present). És a dir, que Llull no va aprendre amb els llibres, Llull va aprendre oralment. Tota la transmissió de la filosofia platònica i aristotèlica li arriba a través de la paraula; és a dir, a través d'allò que ell expressa amb la seva predicació, del que també ensenya als altres. A mi em sembla que això és molt important per arribar a entendre

el que és la via de la religió i tornariem, per tant, a la meua pregunta sobre Ramon Llull. Llull, en la seva primera època, no pensa a convertir els infidels; Llull pensa a construir una llengua que sigui comuna a una unitat religiosa; però aquesta unitat religiosa no és ni el judaisme ni el cristianisme ni l'Islam. Llull pensa en la religió d'Abraham, la religió abrahàmica. És a dir, hi ha una única religió que és prèvia a les tres manifestacions o a les tres revelacions: del poble d'Israel, del poble cristià i del poble musulmà, i aquesta única religió no té una revelació particular, perquè totes elles, les tres revelacions històriques, formen part d'una immensa hermenèutica, que és el que Llull desenvolupa en el *Llibre del gentil*. Llull s'agafa a un vocabulari comú de les tres religions, que són *els noms de Déu*, els quals comparteixen les tres religions de tradició abrahàmica o les tres religions monoteistes: *els noms de Déu*, allò que els cristians coneixen a través de (...) els jueus ho coneixien per l'*Antic Testament*, i segurament Llull també ho va conèixer per la tradició carlista de Mallorca i el que els musulmans en diuen les (...), és a dir, *els noms de Déu*, i a partir d'aquí construeix una gramàtica teològica, perquè les tres religions es puguin entendre, no a través de la fe, sinó de la raó. I amb això voldria trencar amb una imatge, que a mi em sembla que no és pas del tot correcta, respecte de la idea mística dintre de la religió de Ramon Llull, d'aquest llenguatge religiós en Ramon Llull. La mística lul·liana, i no només la mística lul·liana, jo crec que, en general tota la mística medieval, és una mística profundament -i s'ha d'anar en compte amb aquesta paraula- racionalista. La idea del segle XIX que la mística és un discurs sobre l'irracionalisme, crec que finalment l'hem de desterrar. L'home busca un camí religiós, perquè la religió està feta per homes, té un llenguatge humà, s'adreça als homes i, sobretot, no vol pensar directament en Déu. Déu és quelcom que està més enllà del discurs de la raó, la qual cosa no vol dir que s'hagi de prescindir del discurs de la fe.

El discurs religiós de Ramon Llull en el *Llibre del gentil i dels tres savis* -això es modela després- és un discurs contemplatiu i per això ell va voler posar-se primer d'acord amb aquells homes del món de l'Islam i del món del judaisme, és a dir, els cabalistes i els sufis, que podrien parlar d'un únic Déu i d'una única esperança (...)

Pere Segura: Gràcies. Anirem escoltant cadascú amb el tema que ha dut al seminari. I respecte al que s'ha dit, voldria enllaçar-ho amb què serà la interiorització i l'afectivitat al costat d'aquesta raó. En l'home que cerca Déu, passant pel poder de la paraula, sigui en el silenci interior i en la pregària, sigui en el diàleg que cerca sentit. Les converses del *Llibre d'Amic e Amat*, en el seminari que ha conduït Xavier Marín, potser ofereixen alguna resposta a això: la interiorització, el raonament, l'afectivitat; aquest matí ens parlaven d'enteniment com un aspecte molt important -i no només una raó entesa reductivament-. Xavier Marín, ens pot dir alguna cosa, a propòsit del poder de la paraula, per recollir aquests aspectes interns de la persona en camí vers Déu? I si ens ho pot dir, precisament també fent-nos generositat dels seus estudis africans, perquè de l'Àfrica ens arriba a

vegades molta crònica escandalosa, en canvi de la interioritat del món africà potser ens arriba ben poc.

Xavier Marín: Normalment, quan es comenta el *Llibre d'Amic e Amat* -els comentaris més recents, vull dir, els d'aquest segle- se sol insistir en l'aspecte de la mística lul·liana. Però al seminari comentàvem durant aquests dies que durant segles, i de fet fins ben entrat el segle passat, quan es comentava el *Llibre d'Amic e Amat* no es parlava de mística, sinó que es parlava amb una frase que havia fet fortuna, ja des del segle XV -sembla que originàriament a Alcalà d'Henares o a París, però que va durar fins al segle passat-, que deia que el *Llibre d'Amic e Amat* era un breuari per a enamorats, un breuari esotèric, on l'Amic no era, com diu el propi Lluïl -curiosament o significativament- en el pròleg, el fidel i devot cristià ni l'Amat era la divinitat, sinó que l'Amic e l'Amat eren -fins i tot ho diuen els germans Carreras Arnau-, doncs, dues persones d'igual essència. En Joaquim Carreras Arnau, significativament, diu: "*És que ja tenia raó Aristòtil quan diu que l'ésser humà no pot ser amic de Déu, perquè són tan absolutament allunyats que no pot haver-hi cap contacte*". I aquesta mentalitat, no sé si provinent d'Aristòtil o d'on venia, va fer, com deia, que durant segles es menystingués l'aspecte de la mística lul·liana i aparegués aquesta curiosa -curiosa no és la paraula-, estrafolària mania de dir: com és que Lluïl, per una banda, té les obres de l'Art, que destaquen per aquesta lògica racionalista, m'atreviria a dir abstrusa, amb aquell llenguatge abstracte i, per altra banda, tota la poesia? I s'havia fet aquesta dicotomia curiosa que a mi em va fer pensar en la importància del llenguatge. Lluïl en el *Blanquerna*, just acabat el llibre cinquè i introduir-se en el *Llibre d'Amic e Amat*, parla textualment del poder de les paraules devotes, de la virtut de les paraules; com les paraules no només conformen la manera de parlar, això és evident, o la manera de pensar, a través dels conceptes, sinó que a la llarga o a la curta acaben configurant la personalitat, la teva identitat. De manera que, gairebé agafant l'analogia que feia servir el doctor abans, podríem dir: Digueu-me com parles, digueu-me com penses i et diré, no sé si qui ets o com ets.

Si em permeteu una referència al doctor Colomer, ell distingia, parlant del *Blanquerna* i del *Llibre d'Amic e Amat*, entre les converses devotes -que apareixen en Evast, en Aloma, en Blanquerna, en Natana, en el Joglar del Valor, en tants cardenals, en emperadors, en Blanquerna Papa, fins i tot- en què es recorre al llenguatge per sufragar l'oïent. Diu textualment en un fragment *Blanquerna*, mentre predicava al poble: "*No només generar inquietud, sinó malestar, perquè la gent està distreta, la gent no afronta els problemes, no afronta la reforma*". És un dels grans temes del *Blanquerna*, la reforma de la societat; la gent no vol reformar-se ni vol reformar l'entorn, perquè està satisfeta i Lluïl o *Blanquerna*, a través del llenguatge, pretén ser un estímul, perquè la gent se senti insatisfeta, intranquil·la, que esdevingui inconformista. De manera que el Pare Colomer deia: "*La conversa devota, la conversa sagrada és el punt inicial per despertar, per fer un toc d'atenció*".

Però després cal passar a un estadi, al qual ell deia superior, que és el de la mística, el de la comunitat mística, el de la comunió mística, on -m'ho havia apuntat, perquè volia dir-ho textualment, tal com ell ho formulava- diu: "*És un diàleg complet, on entren en joc totes les facultats: la raó, els sentits, la voluntat, la imaginació, l'afectivitat, la memòria, ... I totes les formes d'expressió, les verbals i les no verbals*".

De manera que, significativament, al *Llibre d'Amic e Amat* -que, com sabeu, inclou 366 versicles, un per meditar durant cada dia de l'any, incloent-hi els bixests-, a partir de cert moment, a partir del 300, aproximadament, esdevenen cada cop més abstractes. No només això, sinó que cada cop queda més desfigurada la identitat personal, si es pot dir així, de l'Amic i de l'Amat, i cada cop predominen més els conceptes filosòfics o teològics i menys els (...) que eren, llavors, diàleg d'amics o diàleg d'enamorats fins arribar a un versicle -que em sembla que és la gran culminació- en què l'Amat diu a l'Amic: "*No em parlis amb paraules, parla'm amb els ulls, perquè els ulls m'arriben al cor, no les paraules*".

I cada cop més, a mesura que es llegeix el *Llibre d'Amic e Amat*, és curiós comprovar-ho, l'Amic parla menys, fa frases més curtes, i al final pràcticament no parla. I l'ideal suposo que seria, doncs, estar callat. Comentàvem aquest matí al seminari, no és perquè sí, que la gent que diuen que està enamorada comença parlant molt (no sé si per conèixer-se o no sé per què), però acaba parlant menys i mirant-se més que no pas parlant. Jo intueixo que això és el que el Pare Colomer, i suposo que també Llull, entenien com a un salt qualitatiu entre el parlar per comunicar, el parlar per passar informació, el parlar -no sé com dir-ho- per sobreviure (hi ha gent que se sent intranquil·la si no parla, neguitosa, i ha de dir alguna cosa, sigui seriosa o bé estúpida) i un salt qualitatiu que és el... -he estat a punt de dir el no necessitar parlar, però potser és molt fort-, sentir-se còmode callant, perquè és tal el grau de coneixement interpersonal o d'interpenetració que no cal dir res per saber no ja què et passa pel cap, sinó qui ets. La gent que es coneix s'entén sense necessitat de dir res. Això no cal saber-ho. Tothom pot dir-ho per experiència. És clar, fa una referència de com s'experimenta això, com es viu en el món africà, que passa per ser tot un continent bàsicament oral i fins que no arriba la colonització no es comença a escriure, cosa que és certa a mitges, perquè consta històricament, crec que únic, d'un conjunt de cultures africanes -aleshores Malí l'actual [Burquinafaso] del Níger-, en què al segle XII voluntàriament decideixen deixar d'escriure. I en un segle et trobes, què sé jo, potser trenta o quaranta famílies lingüístiques, que de mutu acord o per casualitat, no se sap, cremen les biblioteques, cremen els llibres i deixen d'escriure fins al segle XIII i, ahir ho comentava amb el Francesc Garreta, aquesta cultura que esdevé oral arriba a aital subtila que es generen diferents registres lingüístics en funció del moment del dia. És clar, en la nostra cultura, simple, normalment canviem de registre en funció de la circumstància -amb qui hem de parlar-, perquè no parlem igual amb un amic que amb un desconegut, a casa que en un acte

acadèmic, en principi. Però els africans són més subtils i si és la primera vegada que obres la boca des que t'has llevat es parla un registre, i es parla diferent quan vas que quan vénis, i parlen diferent homes i dones, parlen diferent nens i vells; per exemple, és el cas més paradigmàtic, les formes de salutació, no impersonals com les nostres: "*Bon dia. Com anem?*", que són preguntes que no cal respondre, perquè si un diu "*bé*" o "*malament*" no vol dir que vagi ni bé ni malament, es contesta com un reflex, sinó que la majoria de cultures africanes, si més no les occidentals, segons a qui et trobes, segons què vas a fer, segons el que acabes de fer, segons si vas a treballar al camp o a no sé on, segons si vas a plantar o a recollir, segons si vas a beure o vas a passejar, se saluda de forma diferent. És clar, no cal dir que la salutació, el que nosaltres diem "*hola*" o fem "*¡eh!*", allà dura un quart, vint minuts, vint-i-cinc minuts, ¿oi?. Amb un avantatge suplementari, que és que un cop has dit "*hola*" ja no cal dir res més, perquè amb la salutació la gent ja sap: "*M'he llevat a aital hora*". "*Avui tinc malhumor*". "*Vinc d'aquí, vaig cap allà*". I no cal ni informar de si estàs casat o ets solter, si tens fills o no en tens, si estan casats o no estan casats, simplement saludant-se. És el gran [rictus de la urbitat] (...) arriba a extrems tan significatius com que es parla absolutament diferent de dia i de nit, perquè de dia un pot acompanyar la paraula del gest, per explicitar, per matisar; és clar, de nit el gest no es veu i de nit tot és el poder de la sola paraula, el poder de la pura paraula: l'entonació, el ritme, el to, recursos que nosaltres no tenim, però que Llull coneix, no només a través dels àrabs -que dominaven gran part de la població mallorquina de l'època-, sinó també, recordem-ho com a mínim, pels tres viatges a Tunísia; i a Tunísia en aquella època no només hi havia musulmans, també hi havia africans, perquè era un centre cultural on anaven estudiants de l'Imperi del Magreb, de l'Imperi del Senegal, de l'Imperi de Ghana, de l'Imperi de Benín. La gent anava a Tunis a estudiar i se suposa, encara que no està estudiat, que Llull coneixia tot aquest valor del llenguatge oral. I ell ho formula -acabo amb aquesta expressió-: "*La virtut o el poder de la paraula. Parlar és una gran cosa*".

En el *Llibre de les bèsties*, Llull defineix els animals com els *alogos*, els que no parlen; els animals només fan soroll, perquè no tenen res per dir, per això no han de parlar. Les persones parlem, perquè hem de dir coses, no a la inversa, com sembla pensar certa gent, que com que parlem hem de dir alguna cosa.

Pere Segura: Molt bé. Moltes gràcies. Si el silenci és la mare de la paraula, com la solitud és la mare de la bona companyia -això en educació i en psicologia ho sabem-, amb el teu permís continuarem parlant més que fent silencis ara, però em sembla que en Francesc Garreta ens pot parlar de tot l'itinerari i pelegrinatge del Blanquerna, del fill d'Èvst i Aloma -ja que li ha dedicat el seminari- i curiosament em sembla que en Francesc Garreta ens ho sap fer veure, això que el silenci és la mare de la paraula. En aquell silenci potser recordàvem el silenci de Ramon Llull, qui sens dubte el va tastar. Però després Blanquerna també se'n va de casa, l'Aloma l'acomia; se'n va a fer silenci, però també se'n va a fer una

gran comunicació, en tot el seu itinerari, no? I em sembla que en Francesc Garreta ens vol ressaltar també que era paraula comunicadora i un gran avenç de la publicitat fins i tot, en el sentit d'utilitzar tots els mitjans al seu abast per comunicar. Si ens ho vol explicar...

Francesc Garreta: Sí, ho intentarem. Aquest llibre apassionat que és el *Blanquerna*, i, potser també abocant l'aigua al nostre molí, enfocant-ho des del punt de vista sobretot literari, podem afirmar que es tracta d'un llibre excepcional. De fet, podríem sintetitzar-ho molt ràpidament dient que el *Blanquerna* és la història de l'acompliment d'un desig: un personatge que es proposa una cosa i l'assoleix. Però tots sabem que la literatura oral, que sempre ens presenta la mateixa història -algú que vol alguna cosa i l'aconsegueix-, també ens ensenya que no només per voler una cosa ja la tindrem, sinó que requereix d'un procés, i d'aquest procés moltes vegades en diem *camí*, en diem *viatge* o fins i tot ho completem dient *viatge iniciàtic*. Una de les coses sobre el *Blanquerna* en què tothom coincideix, si repassem la bibliografia acadèmica -des dels més antics fins a Martí de Riquer o Lola Badia-, es diu que és la primera novel·la que tenim en la nostra llengua. La primera és un límit. Què hi ha darrere dels límits? Què hi ha darrere de Llull? Ens acaben de dir que Llull no té una formació universitària i una de les coses que ensenya justament el *Blanquerna* és que, en canvi, té molta formació de la tradició oral.

Aquesta bibliografia acadèmica a què fèiem referència suara, molt sovint també assenyalava algun esforç i són fonts de tipus llibresc, de tipus culte, de tipus erudit. Naturalment que darrere de Ramon Llull hi ha les *Sagrades Escripures*, naturalment que hi ha tota la filosofia grega, naturalment que també hi ha unes novel·les de cavalleries incipients, que s'estan formant i estan començant a córrer i que donaran origen a què Llull a l'hora de presentar un determinat plantejament, com pot ser una personificació (la de valor mateix), la situï dalt d'un castell d'ivori i d'or, la qual cosa ens crea unes imatges molt provinents del món del llibre de cavalleries. Però també, si ens hi fixem i si deixem el que serien els apòlegs, els eximplis medievals, dels quals està tan farcit el *Blanquerna*, l'estructura essencial, l'esquelet que aguanta l'obra, és una cosa tan simple, tan senzilla, que són les estructures que de vegades aguanten més, com l'estructura d'un conte oral: una persona que vol, que manifesta, que explicita un desig i que es posa en moviment, en *camí*, fa un *viatge* per aconseguir-ho. *Blanquerna*, diu, vol dedicar-se, vol arribar a la vida contemplativa, a assolir una unió mística amb Déu i abandonar ciutat, pares, patrimoni i es posa en *camí*. Però també hem dit que no només per manifestar un desig ja el tenim aconseguit, i entre l'inici del *camí* i l'assoliment del desig hi ha impediments, hi ha obstacles, hi ha dificultats. I aquí és on curiosament Ramon Llull es mostra un arquitecte extraordinari, literàriament parlant, perquè els impediments que apareixen al *Blanquerna* de fet són els que proporcionen -ara no al *Blanquerna*, però potser sí a l'autor, Llull, l'acompliment d'un desig propi, que és el d'una reforma de costums, d'hàbits, tant en el món de la societat, en el món terrenal, com en el món religiós.

Quins serien aquests impediments que apareixen en el camí de Blanquerna? Doncs bé, un cop ha abandonat el món terrenal, un cop se'ns ha acomiadat dels seus pares al llindar del bosc, trobar-se que el fan abat, que el fan bisbe i que el fan Papa. I això que seran impediments ell ho farà servir per crear un nou sistema d'ordres, per establir, fins i tot, si voleu vosaltres, una crítica a tot el costumari de l'època, per fer apologia, per establir un nou ordenament dintre del que seria l'estament religiós, l'estament de l'episcopat i l'estament ja de l'apostolical, que diu ell, del papat; i en tots els anirà superant; superant, què vol dir? Assumint-los, fent-los seus, renovant-los i abandonant-los. Per què? Perquè també d'una forma gairebé molt sentida, l'autor, Ramon Llull, en un moment donat, a l'inici dels penúltims capítols, diu: "*De cop, Blanquerna se senti bé*". I ens parla d'uns cabells blancs quan, no feia gaire, potser havíem vist un adolescent que començava a caminar al bosc, en un camí que no sabia on el menaria, però que ell volia. I en aquest sentit ens trobem amb un home vell, que rememora en la seva vellesa el desig que l'havia fet sortir de casa i ho aconsegueix, quan a l'últim capítol aconsegueix dedicar-se a la vida eremítica i establir, fins i tot parlar-nos del seu horari, gairebé minut a minut: com es desenvolupa la vida d'un eremita i el contacte amb Déu a través de la contemplació.

Per cert, jo voldria llençar aquí una idea: que en el *Blanquerna* predominen molt dos tipus d'expressió sentimental de l'home, com és el plor; hi ha dos tipus de plor: l'un és el plor de l'home penedit, de l'home que diu: "*He pecat*". "*M'he comportat malament i vull canviar*". Això li provoca un plor. O el plor del que assoleix un nivell alt en la contemplació, que és un plor diferent, que és un plor que Ramon Llull reitera molt sovint, que és un plor que després trobarem en Sant Ignasi i tot, en els seus escrits, i que és un plor que fins i tot esmenta -si em permeteu vosaltres, no vull ser paradoxal en això- un dels pensadors més nihilistes del nihilisme, quan diu: "*És a partir del plor que ens acostem als sants, i no a partir del coneixement*". És clar, en una persona que el que pretenia era assolir precisament el coneixement, quan arriba al punt màxim, àlgid del desig del final del viatge acomplert, el màxim ideal és assolir el plor, el plor de la distensió, suposo, que li provoca l'estat d'èxtasi. Jo no sóc pas entès en el món del misticisme, però això és molt repetitiu en Ramon Llull. És més, de vegades, fins i tot, ens diu que estava meditant i com que les llàgrimes no li pujaven del cor als ulls, va entendre que no meditava bé, i torna a començar i aquí ho torna a reproduir fins que assoleix l'estadi del plor; en aquest sentit, llençava la idea aquí com a imatge.

I un últim punt, si me'l permeteu, que em sembla que també tots heu esmentat i que en el cas del *Blanquerna* també hi és ben manifest, que és el del poder de la paraula. Efectivament, i amb això acabo, el nostre heroi, que va caminant per un camí cap a l'assoliment d'un objectiu, desitjat, anhelat, que és el que el fa moure, el que el fa posar en moviment, té un aspecte diferent del que seria un heroi d'una rondalla oral, de tradició oral. L'heroi de rondalla tradicional surt, es posa en camí, entra en moviment, justament per transformar-se, per assolir

una transformació; el pobre sabater que vol ser ric, el príncep que vol assolir la princesa; l'assoliment d'aquest altre estadi pressuposarà la seva transformació. En canvi, al *Blanquerna* el personatge que es posa en moviment és un personatge al qual, d'entrada, donem tota la capacitat per estar transformat ja. És un home que es fa escoltar; no solament es fa escoltar, sinó que escoltant-lo la gent es transforma. A part, aquí apareix el poder de la paraula, d'aital manera que la seva figura ve a ser com una vareta màgica que, a mesura que va pronunciant -i dic *pronunciar* en el sentit de la paraula- va causant un efecte taumatúrgic, va manifestant que aquesta té poder de transformació de qui l'escolta. Potser aquesta capacitat, ja taumatúrgica d'entrada, del nostre heroi ve donada perquè la seva finalitat no és aquesta: això només és un mitjà més dels molts que farà servir Llull; la seva finalitat era assolir la unió amb Déu a través de la contemplació. Gràcies.

Pere Segura: Molt bé. Gràcies, a tu i a tots. A partir d'ara, podríem establir o bé un índex novament de qüestions -i si no us canseu, doncs, anar escoltant- o bé unes intervencions, que surtin de qui tingui ganes de dir, de preguntar, de modular ben lliurement. Jo em permetré dir un índex primer, de dues coses, i us prego que hi afegiu coses o que intervingueu quan vulgueu. Perquè la taula rodona era: *Ramon Llull i el món d'avui*. Doncs, si m'ho permeteu -com se sol dir, però com realment es fa, em permetré- diré unes quantes coses, que potser puc compartir amb tots plegats, que ens poden preocupar del món d'avui. Les diré totes. No les diré una per una o estaré esperant a veure quan us en dic una altra. I després demanaria la lliure intervenció del tema que us plagui -per descomptat i fins dels que no hagi dit- tant per part de vosaltres que amb tant d'interès esteu escoltant com per part de vosaltres els ponents.

Què en pensàrieu, d'aquestes qüestions? El món d'avui. Sabeu que a vegades el discurs pot ser crític: "*¡Ai, el món d'avui!*" També té coses molt maques. A mi m'agradaria dir-ho amb polaritats. Per exemple, el món d'avui té establerta una dicotomia que dialoga entre els dos pols o estan separades, aquestes qüestions? La profanitat, el que passa, quants diaris hem de llegir, quantes notícies escoltar, quant passa volant dia a dia? La profanitat. La devesa de la història i de l'èpica, Clio, feta una marca d'automòbil. I el que passa en l'ànima, quan passa el que passa? Poques trobades, poc xerrar -fins i tot en família-, per parlar de l'aspecte interior, del que passa en l'ànima quan passa el que passa. Ens passa això en el món d'avui? Que hi ha molta profanitat, però també molt món interior, que hi és, però que té dificultat en comunicar-se.

Un altre tema, dintre dels àmbits universitaris o d'investigació, en facultats que coneixem i en les desconegudes, es poden fer grans discursos, i es fan, sobre *¿Què es esa cosa llamada ciencia?*, amb el llibre de Chalmers així titulat en castellà, i després continuar la metodologia amb un pur positivisme experimental, del quantificable estadísticament, i res més. També ens passa això, i l'hermenèutica i

la ciència, com es queixava Llull en el seu temps, encara no caminen prou en un equilibri agermanat i dialogant. Però hi són totes dues: s'acaba de publicar un diccionari d'hermenèutica a Deusto i molta gent hi pensa i hi escriu. El món no és ni bo ni dolent, hi ha de tot en els humans, oi? El diàleg entre els pols, hi és?

L'acció i la contemplació, com altres dos pols, als quals ja heu al·ludit i, per tant, no en diré res més, però també el valor del simbòlic, del que porta endavant, acompanyat de metàfores i al·legories, com feia Ramon Llull, no està, a vegades, en aquest món que vivim, massa lineal, el discurs de paraula freda, estandarditzada, encapsada, per no dir encotillada en un concepte? També aquest diàleg, aquest discurs, en què no només parla l'intel·lecte, sinó tota l'experiència vital de la persona -potser és un tema del nostre temps- o el diàleg entre els eixos Nord-Sud, com estem d'aquest diàleg? Llull deia: "No, no" -en el món de l'Islam- "*primer parleu de vosaltres, que si em conveneu em converteixo a l'Islam*". Aquest escoltar-se en el diàleg i el diàleg mateix: una recerca de sentit.

Diria que són temes i altres -agafeu els que vulgueu- que en el món d'avui encara ens couen. Però al costat de grans temes diria actituds. Per a nosaltres, futurs pedagogs, mestres, psicòlegs, comunicadors, l'actitud de la persona. Però jo començaria a preguntar-vos: com veieu els professors? -vosaltres que en sou, de professors, amb vocació; i als vostres estudiants- Què significarà ser devot i tenir sacrifici personal en el món d'avui? Dues vegades bo, *bobo*, ens diran. I no sé si haurem de rellegir Alberto [Ulbrej] amb la seva cançó de *La bona gent*, per recuperar el que és la bondat o recuperar Ramon Llull, que em sembla que era un home bo. Què serà, no només la devoció i el sacrifici personal, sinó ser fantàstic? Què seria el *Phantasticus*? Significa estar com una persona a qui li falta un bull? Perquè un il·luminat avui dia també té aquesta accepció, segons com; perquè anem espatllant les paraules que és un gust. O serà ser un *luciferino*? Perquè *Lucifer* és aquell que porta la llum. I fixeuvos, com ens deien, com està el món d'avui, perquè Lucifer és el diàbolo, que és el contrari del símbol, és el contrari d'unir, és la separació. I el món sembla que es desestructura, es dispersa, que ens falta sentit del vincle, sentit de comunitat, encara que ens omplim les paraules de Comunitat Europea, comunitat universitària, comunitat educativa i, a vegades -permeteu-me ser en excés crític en aquest punt-, sembla que d'allò que més es parla és el que més falta, i el món de l'individualisme sembla que creix en la Postmodernitat.

La necessitat de comunió, hi és en el món d'avui? Com combreguem quan som a classe? No repartim Eucaristia, però, el nostre *logos* és *espermatocós*, crea, és llavor que fecunda? Com a professors, com veieu totes aquestes actituds? Fa poc en un seminari vam passar aquella pel·lícula, basada en un fet real, *Terres de penombra*, on un professor, a partir d'un fet que li va passar en la seva vida, en la pel·lícula es planteja el tema següent: Llegim per saber que no estem sols? O escrivim, escrivim, escrivim per guanyar currículums i beques? Llegim, realment? Què

significa la vocació de l'escriure? Perquè, si algú llegeix per compartir, combregar i no estar sol, és que el que escriu ja porta a dintre el possible lector i el lector porta a dintre que la paraula no és morta, sinó que l'ha escrit algun autor. Quines actituds ens demanaria i ens demanen tots plegats a l'hora de ser estudiants i professors? Quins temes d'aquests voleu comentar de qualsevol manera que us sembli oportuna? I si voleu afegir qualsevol cosa, evidentment. Teniu la paraula tots plegats.

Francesc Torralba: Jo, personalment, d'aquesta bateria de preguntes que has fet, m'he quedat amb un dels binomis que has dit, i que certament penso que aquest binomi concret, *vita activa - vita contemplativa*, en Llull és especialment il·luminador. Sobretot, tenint en compte la subvaloració o fins i tot l'estat embrionari de la dimensió contemplativa en l'home contemporani. Si és cert o si són certs, i jo crec que sí, els veredictes dels molts pensadors personalistes i després també existencialistes, i també Heidegger a *Serenitat*, referents al fet que patim una hipertròfia de l'acceleració del pensar calculador i de la vida activa, si això és cert, i jo crec que sí, aleshores, la lectura de Llull, i especialment de les seves obres més contemplatives, jo crec que són una lliçó i un filó extraordinàriament vàlid per adobar i conrear aquesta dimensió, que possiblement hem deixat de banda, o a Llull, fins i tot, malbaratat. Jo crec que no només en aquest binomi és il·luminador, perquè d'altra banda és un home (...) ni de bon tros, sinó que també és extraordinàriament actiu: físicament, lingüísticament, literàriament parlant.

Per tant, jo penso que en ell i en la seva obra s'hi pot trobar una integració adequada, una complementarietat, entre aquestes dues dimensions de la vida humana. Des d'aquest punt de vista a mi em sembla extraordinàriament actiu o, fins i tot, un extraordinari mestre en l'actualitat i en el futur.

Per tant, jo em quedaria, de totes les teves preguntes i els teus comentaris, en aquest binomi, perquè, de fet, em sembla que en els altres hi ha persones més doctes que jo que en poden dir alguna cosa amb més propietat.

Amador Vega: A mi m'agradaria afegir alguna cosa a això que has dit i que penso que podria ser una part caòtica, i és que normalment quan parlem de vida activa i de vida contemplativa, sempre pensem que la vida contemplativa és l'objectiu últim, no?, i, per tant, primer per això Llull construeix tota aquesta Art, tota aquesta ciència que després arribarà a l'amància i, per tant, la vida contemplativa, la unió mística amb Déu queda sempre com un horitzó ideal. Llull no; i no només en Llull, també en altres autors coetanis seus del XIV; estic pensant, per exemple, en aquells místics que sempre s'han vist oposadament a Llull; per exemple, tota la mística nòrdica: [Écart, Souso, Tauert]. La *vita contemplativa* és el primer pas; no és l'últim pas, és el primer pas. Perquè la vida activa és l'aplicació de la vida contemplativa en el món. Una mística nostra també ho diu amb altres paraules: "*Dios está en los pucheros*"; Santa Teresa, no? És a dir, que el que

és extraordinari, la unió mística amb Déu, no pot ser viscut com una cosa extraordinària i última. El que és extraordinari és la quotidianitat, la vulgaritat, trobar-te cada dia amb les coses més *demi*: l'ensopiment, l'avorriment, l'angoixa. Tot això no són coses per fugir; tot això són coses per viure precisament d'una forma plena.

Parlàvem abans del plor, de dos tipus diferents de plor; em semblava molt interessant, perquè és cert que en Llull el plor és molt present. Jo no sé si dins l'obra de Llull es pot parlar d'una tècnica per provocar el plor. En les religions és conegut -no només en les religions orientals- provocar el plor, per rebre finalment el perdó i per començar la *metanoia*, el procés de conversió. Hi ha tota una sèrie de tècniques per provocar això, sabent que a l'occident, des que els últims que en el cristianisme tindrien aquestes tècniques per provocar aquestes catarsis, aquests actes de purificació serien els [acicastes], serien, per dir-ho d'alguna manera, al XIV, Gregorio Palagamo, els monjos del cristianisme oriental. A Occident, curiosament, això no arriba. Llull, en canvi, és molt oriental en això, és a dir, és molt afectiu, procura no especular sobre els sentiments i, en canvi, els sentiments són la base de la seva ciència. Això ho trobo genial; és absolutament innovador: no és la ciència la que està a la base de l'experiència mística, és l'experiència mística la que està a la base del món real. Per això el místic no és una persona que fuig, no és una persona que s'oblida del món, no és un idealista, no és algú que somnia. És el més gran realista, el místic, perquè ha transformat el món quotidià en una realitat plena i absoluta. No menysprea el cos, no menysprea la sensualitat -com en el cas de Llull-, no menysprea la quotidianitat, sinó que l'exalta, precisament. I aquest és el secret de l'Encarnació. És a dir, si pot haver-hi una ciència cristiana -jo no n'estic gaire segur-, però si hi ha una concepció cristiana del món, precisament ha de partir del discurs del cos, del discurs dels sentits; és a dir, de la renovació del discurs del cos. I amb això penso que Llull hi toca, i hi toca de ple, ? Perquè no es queda amb aquest estat extàtic. D'altra banda, no només Llull, sinó els místics de la seva època sempre diuen que els èxtasis o les visions són una cosa per a principiants. És a dir, l'èxtasi de Sant Pau és al primer moment, però després ve la vida activa, després ve la vida de debò, després ve la realització, i aquesta realització passa en el món, passa a la Terra, passa a la història; no passa en un món transcendent, perquè l'única cosa que és transcendent és el món real, i el món real és aquí.

Francesc Torralba: Precisament per això, si em permetes, Pere. Jo crec que en l'antropologia de Llull no hi ha el més mínim, podríem dir, regust de maniqueisme o d'orfisme o de *fuga mundi*, sinó més aviat el contrari, és a dir, a diferència d'altres postures, fortament contaminades pel platonisme, en les quals -com tu has expressat bé- sembla que la plenitud o la transcendència o la salvació passa per la negació del cos i de la materialitat, en el cas de Llull no, més aviat el contrari. Això ho hem pogut palesar amb el *Llibre de les meravelles*, on precisament és, d'alguna manera, un exercici intel·lectual, per tal de desplaçar totes les potencialitats

inherents en la persona humana. És a dir, els seus sentits, per fruir més plenament de les meravelles d'aquest món; i això passa per l'olor, passa pel gust, passa pel tacte, passa per la vista, passa per l'escolta. Jo crec que des d'aquest punt de vista, per tant, trenca una inèrcia, que certament no és d'arrel jueu-cristiana, sinó que és d'arrel òrfico-platònica, que és aquesta desconsideració del cos, no només per la seva afirmació de l'Encarnació, sinó sobretot per la seva afirmació de la resurrecció del cos. Una tesi que, des d'una perspectiva estrictament dualista, es fa molt difícil de pensar en un llenguatge estrictament platònic, tenint en compte que hom assimila directament el cos, com l'element temporal, corrupte, en definitiva, com l'element caduc de l'ésser humà.

En canvi, Ramon Lluïl idea també i elabora també, en aquest sentit, una antropologia de la corporeïtat i de la sensualitat; aquest últim aspecte complementa també aquesta hipertròfia de l'espiritualisme en moltes de les antropologies occidentals.

Amador Vega: Si em permetes que (...) per continuar el diàleg. És que aquest és un dels punts més conflictius en l'espiritualitat cristiana, no? És a dir, per què hi ha un gran corrent que nega el cos o nega la sexualitat o nega aquesta visió dels (...)? Jo crec que això -vaja, és un dels grans problemes dels estudiosos- és la gran contraposició entre una experiència mística del món (no de Déu, de la realitat) i una experiència ascètica. És a dir, el gran problema del cristianisme serien els primers segles -el segle II, III i IV, sobretot el segle IV en els deserts d'Egipte, ¿oi?-. La renúncia al món no té un origen clarament evangèlic, té un origen probablement (hi ha moltes teories) dualista, tu n'has citat un: maniqueu, també un origen budista. És a dir, és igual quin és l'origen; el que és veritat és que l'ascetisme es cola en el cristianisme i moltes vegades els místics són interpretats com persones que rebutgen el cos, i jo crec que s'ha de dir d'una forma taxativa que això no és veritat, que aquests corrents no són extra; és a dir, sí que s'incorporen a la cristiandat, sí que s'incorporen a la filosofia cristiana, però probablement es pot dir que no tenen una base -almenys si existeix- definitiva, no?

Francesc Torralba: Sobretot si un té en compte el Càntic dels càntics o té en compte l'*Eclesiastès* o d'altres (...)

Francesc Garreta: Si em permeteu, afegiré que, en canvi, en el *Blanquerna*, quan Natana funda, no funda, ordena l'estructura de la seva ordre i sembla, aparentment -jo no sé si li hauria donat el tractament misogin propi de l'època-, hi ha una negació de les dones. Justament quan l'ordre que estableix, de renovació, el fa a partir dels sentits i, aquí, hi descobrim de vegades un rebuig del cos. És clar, estem parlant d'un ordre femení Com ho veieu, això?

Amador Vega: No només al *Blanquerna*, és a dir, a algú li podria semblar estrany que nosaltres estiguem parlant ara d'exaltació dels sentits, quan en totes les

obres Llull parla dels vicis, dels pecats de la carn. Però és que a mi em sembla que s'ha de llegir d'una altra manera. Llull, quan vol parlar d'aquelles facultats espirituals més properes a la unió mística les anomena també senys. Al *Llibre de contemplació en Déu* parla de sentits espirituals. És a dir, que hi ha una renovació i una recuperació dels sentits sensibles a través dels sentits espirituals. Aquesta exaltació ve per la vida contemplativa i, per tant, la idea de resurrecció, probablement, en una perspectiva extra, només en la creació, s'hauria d'entendre com uns sentits externs renovats pels sentits espirituals, però els primers, naturalment, els que emanen de la ciència, aquests són els que s'han de rebutjar.; seria el primer grau de sensibilitat; ara, aquesta sensibilitat ha estat reformada per una espiritualitat. I per això ell insisteix en aquesta expressió paradoxal: *Sentits espirituals*. A primera vista dius: I per què? Perquè ell té interès en la renovació dels sentits sensuais a partir dels espirituals.

Pere Segura: A propòsit d'això, volies dir alguna cosa, Xavier?

Xavier Marín: Sí, puc dir o no dir. Voldria aprofitar aquesta idea que trobo extremadament suggerent de recuperar el sentit de les paraules i evitar, com deies, que se'n faci un mal ús i, per tant, ja no sabem què volen dir; sospitem o intuïm de què va; llavors parlem i ens meravella que no ens entenguem, que hi hagi malentesos, mentre que no sabem de què estem parlant. Per recollir la pregunta que llançaves sobre la nostra dimensió com a professors o com a alumnes, referent al llenguatge i a l'ús que fem de les paraules. I, deixeu-m'ho dir així -aprofito la meua joventut per dir-ho d'una manera que si fos més assenyat no diria així- ho dic amb ironia, i no per voler ser injust, però deixeu-me que ho formuli així. Potser -ja no dic que passí així, dic potser- el professorat usa malament el llenguatge, que ha de ser evocador o provocador, i aquest mal ús genera una degeneració del llenguatge en xerrameca. Com comenta Heidegger: "*L'important és parlar i el de menys és sobre què*". A vegades sembla que has d'omplir una hora i mitja de classe i penses, en fi, "*¿com els entretinc?*" Vull suggerir una contraposició que surt a Llull -no entre xerrameca, que no és una paraula que empi -, però sí entre el mal ús de la paraula i l'*enraonar*, paraula suggerent com la que més, on un diu allò que primer ha raonat. Això pel que fa als professors.

Pel que fa als alumnes, potser també -i faig aquest incís-, per exemple, en els treballs o en els exàmens no escriuen allò que han contemplat com a conseqüència del llenguatge evocador o provocador del professorat, sinó que, en el millor dels casos, copien allò que altres han pensat. Insisteixo que ho dic irònicament i no vull fer l'atac ni als professors ni als alumnes ni a aquesta casa ni enlloc.

Però vull dir una cosa, com si fos una bestiesa, però no ho és, penso. Ho diré com si fos una bestiesa: si no fóssim capaços de generar silenci, no seríem capaços de parlar, perquè enganxariem totes les paraules. Vull dir que el nostre llenguatge és significatiu, perquè entre paraula i paraula callem. Conclusió: l'a-

bús possible de la xerrameca dels professors no deixa espai o temps de silenci perquè els alumnes -com deia el Francesc Garreta- assumeixin, renovin i abandonin el que els has dit. Callo, perquè el Francesc Torralba té escrit un llibre meravellós sobre el silenci i en podria dir millors coses que jo, ja que el seu últim llibre parla del valor pedagògic del silenci. De manera que el que volia dir ja ho he dit.

Pere Segura: Bé. Tenim, si voleu, alguns minuts més. Si voleu dir alguna cosa més... Jo volia trencar una llança, si encara teniu paciència. Volia trencar una llança a favor del sacrifici. I ho dic així per recordar que en la meua generació, quan érem petits, *sacrifici* tenia a veure amb renúncia: ara em sacrifico de la xocolata del berenar, perquè es converteixin els negrets de l'Àfrica. Però si *sacrifici* és fer el sagrat -i què significarà *fer el sagrat?*- i si ens ensenya Llull alguna cosa sobre el que és sagrat; *sagrari*, lloc on es guarda el *misteri*, i què és misteri, sinó quelcom que necessites, una propedèutica, una maièutica o una hermeneusi o un camí de saber llegir per apropar-t'hi -i no de qualsevol manera- algun ritual iniciàtic potser. Aquest mòdul s'ha perdut força. Per arribar al *sagrari* i al *sagrat*, com es fa?

També hi ha sacrifici en el sentit de renúncia. I fins i tot algú em comentava un d'aquests dies, allà dalt en un seminari: "Molt bé Llull, escolta, molt sant, però, i la seva dona i els seus fills, on queden? Perquè ell renuncia, però, a què renunciaven ells? Al pare, a l'espòs? ;Quin joc de renúncies més estrany!

En cercar el sagrat hi ha un sacrifici que és interior. De què ens hem d'agnar despullant, per trobar la veritat? Psicologia. Els que fem psicologia, quantes vegades a les entrevistes -*clíniques* els diuen- fem acompanyament del procés d'individuació i d'anar endavant una persona, quantes vegades la gent se somnia que va nua. Quant despullament necessitarem per veure'ns "tal qual" davant dels interrogants que ens volen portar a reconèixer on hi ha veritat, on hi ha bellesa, on hi ha bondat, en lloc d'on hi ha poder, on hi ha prestigi, on hi ha plaer? I ho dic així com si haguéssim de renunciar a aquestes tres últimes *pes*. Però, com es pot sentir un plaer que ompli si no és des de les tres *bes*: la bondat, la bellesa, la veritat, valors clàssics? Parlaves dels valors; si no, es tornen buits: el plaer o el posseir o...

Què significa *conversió* en el món d'avui? Llull es vol convertir, Llull es converteix, il·luminat, Llull vol anar a convertir. No hem de menysprear aquesta paraula. Abans d'anar-vos-en, ens podríeu dir alguna cosa sobre què serà avui convertir-se? Què ens diria Llull? Convertiu-vos, homes de poca fe, potser amb aquella frase clàssica? Què serà *convertir-se* avui dia, *metanoia* avui dia? Descobrir que podem servir quelcom que entusiasma? A vegades cito, així que per algú em repetiré, un músic de la nostra terra, en Pau Casals, que va dir: "*Vaig veure música en mi i vaig dedicar la meua vida a servir-la*".

És conversió això, d'alguna manera? S'hauria convertit si hagués tingut la

hibris de: jo vull arribar a ser un gran músic? No seria la mateixa frase. Penso que posar ànima en aquest món ha de fer una conversió i és el que el jo no es posi en el lloc del *self* i s'infla com un globus, ple de vacuitat, de mimetisme, ple d'excés, inflat titànicament. No hem d'arribar a ser grans músics, però sembla que es vol ser i es conrea la imatge i la presència poderosa, prestigiosa i que doni goig. Què serà convertir-se? A què realment potser sí que hem de renunciar? Poso un vot a la renúncia, o no té sentit la paraula? De què ens hem de despullar? Què és convertir-se? Des de les vostres perspectives i meditacions, ens en voleu dir alguna cosa? Jo desitjaria convertir-me, com ho he de fer?

Francesc Torralba: Jo diria que, de fet, la biografia de Ramon Llull i la seva conversió té molts paral·lelismes amb altres figures de l'occident cristià. En aquests moments, per exemple, Sant Agustí i Sant Francesc d'Assís. I en l'univers cristià, pròpiament *conversió* s'entén com un tipus d'experiència que adquirir el seu precedent en Sant Pau en el camí de Damasc, de ruptura, és a dir, de tall, de canvi global en la perspectiva integral de l'ésser humà; és a dir, no només en una perspectiva, sinó que és una nova forma de mirar, de sentir, d'entendre la realitat, tant en l'ordre afectiu com en l'ordre intel·lectual. I en el cas de la conversió cristiana, el naixement, diguem-ne, de l'home nou, de l'home cristificat, l'abandonament de l'home vell.

Ara, jo crec que en el nostre context el terme conversió, el terme *metanoia*, d'alguna manera, s'ha d'entendre en un sentit molt més ampli. És a dir, d'entrada, el terme *conversió* no és propietat ni d'una ni d'altra religió. I jo crec que si entenem la conversió com un esdeveniment, i no un simple fet en la vida d'una persona, sinó una ruptura, aleshores jo diria que és aquella transformació radical de l'individu, a través de la qual el seu itinerari adopta un altre focus o es focalitza cap un altre punt diferent dels focus que il·luminaven la seva biografia fins a aquell moment; i es pot tenir un tarannà, i tradicionalment ha estat així, d'arrel religiosa -sigui cristiana, sigui jueva, sigui islàmica- almenys en l'Europa de la cristiandat medieval, però jo crec que en el nostre context la conversió, en definitiva, s'ha d'entendre en un sentit molt més ampli, no només en el sentit religiós del terme, sinó en la capacitat de transformar la pròpia vida i focalitzar-la cap a altres, diguem-ne, punts. Jo aquí hi veig molt lligat el tema de la *conversio* al tema del *vocare*. O sia, en el fons, les tres conversions a les quals he fet esment, Sant Agustí i abans Sant Pau, després Sant Francesc d'Assís i Ramon Llull, tots tres no són conversions, d'alguna manera, per generació espontània; és a dir, hi ha la recepció d'una espècie de veu: sentir-se cridat a trencar l'itinerari existencial cap a un altre tipus d'orientació. Bé, jo crec que estem en un context en què aquest *vocare*, des del meu punt de vista, no l'hem d'interpretar només en el sentit teològic del terme. Aquesta seria la meua lectura d'aquí.

Amador Vega: Però tu has parlat de [Ciorán] abans i deies que és el més nihilista dels nihilistes. Jo diria que [Ciorán] és un gran místic, jo diria que [Ciorán] és un

convertit. Jo crec que tu has dit abans el que vol dir conversió: conversió vol dir renúncia, autonegació. El problema és creure que t'has de convertir a alguna cosa. El mestre [Écart] diu: "*Prego a Déu que em lliuri de Déu*". És clar, és que no podem convertir Déu en una obsessió nostra o "vull ser músic", ¿no?... "vull ser cristià, vull ser bo, vull ser místic, vull entendre el món". El problema és aquest llenguatge dialèctic que està en la nostra arrel, en l'arrel del nostre pensament, ¿no? Voler convertir-nos a alguna cosa. No és a fora la conversió; l'objecte de la conversió som nosaltres mateixos. Autonegació? L'Evangelí ho diu clar, ¿no? *Metanoia* no només és negació, autonegació, sinó també penediment; és a dir, t'has de convertir a partir de l'home vell. És a dir, tu ets un home vell, ets un home real, has d'acceptar aquest home vell, i a partir d'aquest home vell que ha de morir, ha d'haver-hi una resurrecció; l'objecte de la conversió ets tu mateix, ¿no? Creure que l'objecte és exterior -i crec que aquest és un llenguatge molt contemporani- i, per tant, sobrepassa qualsevol religiositat o qualsevol àmbit d'una revelació particular.

[Ciorán] és un místic, perquè ell no pensa en Déu, però el seu llenguatge està construït en base a aquesta vergonya que sent de si mateix. [Écart] era un nihilista també; els místics són nihilistes; Écart era un nihilista intel·lectual. Jo crec que en la base del nihilisme europeu -moltes vegades veiem el nihilisme com un aspecte negatiu- hi ha la mística. La mística és nihilista, perquè no troba un objecte exterior; és un pensament paradoxal.

Una de les frases que a mi m'agraden de Llull és quan té aquelles converses en l'*Arbre exemplifical* entre mestre i deixeble i el deixeble li diu: "Mestre, per què l'home ha de morir?". I el mestre diu: "L'ampolla cau, es trenca i el líquid surt". Això està en la més alta tradició del pensament asiàtic de dir: "Què vol dir això? Per què aquest absurd?" Però això no és una lògica. No és la lògica dels grecs. No. Això vol dir: "Surt de tu mateix, deixa la teva terra" -Abraham, ¿no?-. "Vés a buscar el significat d'això fora de tu, per tornar". Per tornar, com l'home que torna noble a casa.

Per tant, l'objecte de la conversió som nosaltres mateixos, el que passa és que hem de sortir de nosaltres mateixos, per, finalment, tornar. I, per consegüent, el millor, en aquest camí d'anada i tornada, és que no contemplem directament Déu, l'objecte de coneixement.

Francesc Garreta: Jo he esmentat un altre recurs, en el sentit com d'extrems que es toquen, que tanquen un cercle. Una idea que m'ha quedat de l'obra de Ramon Llull a la qual em sembla que l'altre dia el doctor Badia i Margarit es referia d'una forma més delicada, naturalment, quan deia que era un enderiat. Per a mi, Ramon Llull és un tossut. I això és el que el mena a aconseguir la magna obra que ens ha deixat.

Fi de l'enregistrament.